

KRÁTKÝ, Karel: *Marshallův plán. Příspěvek ke vzniku studené války*
Vydavatelství a nakladatelství Aleš
Čeněk, Plzeň 2010, 541 stran

V nedávné době vydaná práce českého historika Karla Krátkého (nar. 1930), specializujícího se na problematiku mezinárodních vztahů, dějiny studené války a zahraniční politiku USA, je hodnotným příspěvkem k porozumění počátečnímu období studené války. Rozsáhlá práce, která je časově vymezena léty 1944–1952, se zaměřuje na poválečné uspořádání Evropy i světa a podrobněji analyzuje předpoklady a příčiny vzniku studené války jakožto období mocenské a ideologické konfrontace Západu a Východu. Autor ukazuje na skutečnost, že právě politika velmocí v součinnosti s nově vznikajícími mezinárodními organizacemi měly zásadní podíl na vývoji mezinárodních vztahů po druhé světové válce. Z hlediska charakteru práce řadí autor monografii do kategorie soudobých dějin mezinárodních vztahů. Při svém studiu vychází díky vlastnímu odbornému zaměření převážně z pramenů a literatury západní proveniencí, v menší míře pak z písemných materiálů a literatury sovětské, resp. ruské proveniencí. Vlastní problematiku nahlíží „postrevizionistickou optikou“, tj. chápe vznik studené války jako logické vyústění situace, kdy po roce 1945 zůstaly pouze dvě mocnosti prvního řádu, navíc výrazně ideologicky a mocensky vymezené.

Anotovaná monografie je kromě úvodu, v němž se autor podrobně zabývá vymezením daného problému, rozčleněna do šesti rozsáhlých hlavních kapitol členěných dále na dílčí podkapitoly. Představám o uspořádání a cel-

kové výchozí situaci evropských zemí a USA po skončení druhé světové války je věnována kapitola *Velmocí a poválečná Evropa*. Na půdorysu „jaltského uspořádání“ se v ní autor zabývá válečnými zkušenostmi jednotlivých velmocí, jejich možnostmi a cíli, s nimiž vstupovaly do složité poválečné reality. V kapitole *Pomoc poválečné Evropě* se autor obsáhle zabývá ekonomickými a sociálními důsledky druhé světové války pro evropské země. Všimá si válečných škod a všeobecně panujícího nedostatku, zničeného zemědělství, destrukce průmyslové výroby a dopravní infrastruktury. Stranou autorova zájmu nezůstává ani rozdílný rozsah škod, které v jednotlivých zemích válka způsobila, a důsledky pro politické představy a očekávání poválečné společnosti. Značný prostor je věnován plánu na rekonstrukci válkou poničených ekonomik. Podrobně se autor věnuje genezi, vlastnímu fungování a cílům mezinárodní organizace pomoci UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) v letech 1943–1947, která se svou přípravou, řízením a organizací stala určitým vzorem projektů podobného zaměření. Součástí této kapitoly je i zhodnocení významu pomoci UNRRA na příkladu Československa.

Kapitola *Evropa na cestě k rozdělení* představuje jednu ze stěžejních částí celé práce. Autor se zde podrobně věnuje vývoji mezinárodní situace, zhoršujícím se vztahům mezi velmocemi a počáteční fázi politiky konfrontace. Od počátečních rozdílných pohledů na svět se autor dostává ke Kennanovu „dlouhému telegramu“, Churchillovu projevu ve Fultonu a nakonec ke konfrontační politice velmocí ohledně Íránu, Turecka a Řecka, načež dospívá ke zformo-

vání „doktríny zadržování“, přičemž si všímá teorie a praxe jejího vzniku. Samostatnou pozornost pak věnuje poválečnému Německu jakožto hlavnímu evropskému kolbišti počínající studené války. V tomto kontextu zmiňuje rozdílné pohledy na problém reparací a hodnotí situaci v jednotlivých okupačních sektorech. V následující kapitole *Vyhlášení Marshallova plánu* je čtenář postupně seznámen s historií vzniku Programu evropské obnovy (European Recovery Program), který prezident Truman začal označovat jako Marshallův plán. Autor zde přibližuje hlavní faktory, které vedly USA k rozhodnutí o pomoci Evropě. Podrobně se věnuje též diskusím ohledně účasti SSSR a zemí východní Evropy. Závěrem této kapitoly autor shrnuje důvody odmítnutí programu ze strany SSSR a jeho spojenců a poukazuje na průběh vlastního legislativního procesu v USA. Vznik dvou mocenských bloků v Evropě v průběhu následujícího roku (bloků, které se záhy stanou celosvětovými), autor vidí jako jeden z důsledků sovětského odmítnutí. V kapitole *Československo a Marshallův plán* je prostor věnován roli Československa v evropské politice v kontextu Marshallova plánu. V popředí autorova zájmu stojí Benešova koncepce zahraniční politiky poválečného období a mezinárodní souvislosti geopolitické proměny střeoevropského regionu po roce 1945. Autor velmi podrobně analyzuje průběh jednání o účasti na Marshallově plánu, československo-sovětská jednání v Moskvě a následné ohlasy a důsledky odřeknutí československé účasti. *Realizace Marshallova plánu 1948–1952* je tématem poslední kapitoly, v níž je náležitá pozornost věnována řízení samotného projektu a ekonomickým ukazatelům. Hospo-

dárské výsledky jsou posuzovány v souvislostech s vnitropolitickým vývojem západoevropských zemí a USA. Autor klade důraz na trendy, které záhy vedly k procesu evropské ekonomické integrace a k formování společné bezpečnostní politiky, jejímž logickým vyústěním bylo založení NATO. V závěru pak shrnuje poznatky a podává zkrácený souhrn badatelských výsledků. Na základě svých zjištění dokazuje, že se myšlenka Marshallova plánu osvědčila a zůstala živá i v dalších desetiletích, neboť svými principy nakonec přispěla k mírovému rozvoji světa a k odstranění mnoha hrozeb včetně samotné studené války.

Rozsáhlá monografie splňuje všechny nezbytné náležitosti odborné práce – vyznačuje se tematickou uceleností, logickým a koncepčním členěním textu, vysokou mírou odbornosti, precizně vypracovaným poznámkovým aparátem a rozsáhlým seznamem použitých pramenů a literatury. K dokreslení a snazšímu porozumění problematice slouží seznam použitých zkratk, řada tabulek a vhodně vybrané přílohy (do českého jazyka přeložené nejvýznamnější dokumenty, mezinárodní smlouvy či vládní depeše v celkovém rozsahu 47 stran, 11 schematických mapek a užitečná chronologie hlavních událostí let 1945–1953). Snadnější orientaci napomáhá podrobný jmenný rejstřík. Nejednoho čtenáře určitě zaujme stručný profil autora.

Anotovaná práce jistě bude nepostradatelným studijním materiálem, napomáhajícím celistvějšímu pochopení složitého poválečného období. Čtivost, srozumitelnost a přehlednost knihy je zajisté též výsledkem kvalitně odvedené redakční práce. Kniha je dostupná všem, kteří se zajímají o komplexní interpre-

tační pohledy na problematiku vzniku studené války. Lze ji doporučit jak odborníkům, tak široké veřejnosti. Přestože s autorovými závěry nemusíme nutně ve všem souhlasit, za přečtení zcela jistě stojí.

◆ Petr Svoboda

NÁLEVKA, Vladimír:
Horké krize studené války
Vyšehrad, Praha 2010, 196 stran

Anotovaná kniha Vladimíra Nálevky (1941–2010), předního českého historika specializujícího se na problematiku nejnovějších dějin, podává stručnou charakteristiku krizových momentů a dílčích ohnisek studené války. K vlastní problematice mocensko-politického konfliktu mezi dvěma supervelmocemi autor přistupuje v širších souvislostech mezinárodních vztahů druhé poloviny 20. století. Práci, která má díky omezenému rozsahu spíše informativní charakter, lze chápat jako uvedení do složité problematiky nejnovějších světových dějin. Kniha je dalším příspěvkem do úspěšné edice *Moderní dějiny* pražského nakladatelství Vyšehrad. Vzhledem k tomu, že uvedená edice se cíleně zaměřuje na co nejširší okruh zájemců o soudobé dějiny, není součástí textu poznámkový aparát.

Po koncepční stránce je práce vyjma úvodu a závěru rozčleněna do dvaceti sedmi chronologicky řazených a rozsahově vyvážených kapitol, jejichž prostřednictvím autor přehledným způsobem přibližuje dílčí *horké krize* studené války, kdy původně lokální spory rychle přerostly v globální konflikty mezi Západem a Východem, a svět tak několikrát stanul na prahu skutečné

apokalypsy. V úvodu autor seznamuje čtenáře se základními teoretickými problémy náhledu a hodnocení studené války a na pozadí interpretačního posunu uvádí jména hlavních představitelů školy *tradicionalistické, revizionistické a postrevizionistické*. V kapitole *Svět po druhé světové válce* se autor věnuje vlastním předpokladům a začátkům studené války. Vznik určité podoby konfliktu mezi velmocemi, které vyšly z druhé světové války jako hlavní vítězové, byl logickým důsledkem, a byl tedy ve své podstatě nevyhnutelný. Největší část textu je věnována hlavním ohniskům studenovělečného konfliktu. Do popředí autora zájmu se tak dostává první a druhá berlínská krize, korejská válka, suezská krize, karibská krize, šestidenní válka, druhá indočínská (vietnamská) válka, zápas o rozmístění raket v Evropě a afghánská krize. Vyjma uvedených *horkých krizí*, které několikrát přivedly svět na pokraj jaderné záhuby, byl průběh studené války od prvopočátku provázen dílčími lokálními střety, které zejména v regionech probouzejícího se třetího světa byly pouze zástupnými konflikty obou mocností. Samostatné kapitoly jsou věnovány lokálním konfliktům v Kongu, Angole, Guatemale či krizi v Tchajwanském průlivu. Zajímavý je i autorův pohled na sovětsko-jugoslávskou roztržku, průběh občanské války v Řecku, formování Severoatlantické aliance či první krize východního bloku v důsledku postupujícího procesu destalinizace. V této souvislosti je největší prostor věnován maďarské revoluci 1956. Stranou pozornosti nezůstává ani citlivá problematika začlenění Spolkové republiky Německo do NATO a z toho plynoucí důsledky pro mezinárodní politiku. Za přečtení jistě stojí též kapitola *Meziná-*